

**תזכיר חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון – סמכות כריכת מזונות ילדים),
התשפ"ג–2023**

א. שם החוק המוצע

תזכיר חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון – סמכות כריכת מזונות ילדים), התשפ"ג–2023

ב. מטרת החוק המוצע, הצורך בו, עיקרי הוראותיו והשפעתו על הדין הקיים

מטרת החוק היא, להבהיר כי האמור בסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953 "הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים [...] יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ומזונות לילדי הזוג", כוונתו היא לסמכות דיון ב"כלל ענייני צרכיהם הכלכליים של הילדים, בעבר ובעתיד עד הגיעם לגיל בו אין ההורים מחויבים במזונותיהם, לרבות הוצאות למדורם, חינוכם, רפואתם וכל הוצאה נוספת נדרשת, ולא רק כהשבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים".

ג. להלן נוסח תזכיר החוק המוצע ודברי הסבר

תזכיר חוק מטעם הנהלת בתי הדין הרבניים:

**תזכיר חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון – סמכות כריכת מזונות ילדים),
התשפ"ג–2023**

1. תיקון סעיף 3 בחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953¹, בסעיף 3, לפני תחילת הסעיף יבוא – "(א)".
2. בסעיף 3 במקום המילים "מזונות לאשה וילדי הזוג", יבוא – "מזונות לאשה ומזונות לילדי הזוג".
3. אחר סעיף 3 יבוא –

"(ב) לענין סעיף זה "מזונות ילדי הזוג" – כולל את כלל ענייני צרכיהם הכלכליים של הילדים, בעבר ובעתיד עד הגיעם לגיל בו אין ההורים מחויבים במזונותיהם, לרבות הוצאות למדורם, חינוכם, רפואתם וכל הוצאה נוספת נדרשת, ולא רק כהשבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים".

¹ ס"ח תשי"ג, עמ' 165.

דברי הסבר

חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995 (להלן – החוק העיקרי), מבהיר וקובע כי בית הדין הרבני מוסמך לדון בתביעת מזונות ילדים שנכרכה לתביעת הגירושין, באופן מלא בכלל ענייני צרכיהם הכלכליים של הילדים, בעבר ובעתיד עד הגיעם לגיל בו אין ההורים מחויבים במזונותיהם, לרבות הוצאות למדורם, חינוכם, רפואתם וכל הוצאה נוספת נדרשת, ולא רק כהשבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים.

בשנים הראשונות שלאחר חקיקת החוק העיקרי היה ברור לכל, כי כוונתו של סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, לפיו "יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג", ברורה ואינה משתמעת לשני פנים, וכי מדובר בסמכות דיון מלאה בעניין מזונות הילדים. כך עלה גם מפרוטוקול דיוני ישיבת ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת (26.8.1953), וכך קבע בית המשפט העליון בפסיקותיו, כי בסעיף זה "נאמר במפורש כי שיפוט ייחודי זה משתרע על כל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג" (בג"ץ 170/56 דן רחמני נ' יפה רחמני ובית הדין הרבני האזורי, תל אביב-יפו, פ"ד יא 247 (1957), ההדגשה במקור). עוד קבע בית המשפט, כי סמכות זו "אפילו אם הם (המזונות) נדרשים על-ידי הילדים גופם, ולא ההורים המתגרשים, נחשבים לענין הכרוך בתביעת הגירושין" (ביד"מ 1/60 אפרים וינטר נ' אלה מסייה בארי, פ"ד טו 1457 (1961)).

הסיבה למתן סמכות רחבה זו בחוק לבית הדין הרבני במסגרת הליך הגירושין, הסביר בית המשפט, היא "כדי שבני-הזוג יוכלו להסדיר בבת-אחת את כל עניניהם [...] ולא יצטרכו לפנות, לפני מתן הגט או לאחריו, לערכאות אחרות" (ביד"מ 1/60 וינטר דלעיל; ע"א 8/59 דוד גולדמן נ' צפורה גולדמן, פ"ד יג 1085 (1959); ע"א 501/64 אברהם וינטר נ' מרים וזהבה וינטר, פ"ד יט, 533 (1965), ועוד).

אלא שבשנת 1969 שינה השופט זוסמן את ההלכה בעניין, בפסק דינו בבר"ע 120/69 רות שרגאי ואח' נ' יהודה שרגאי, פ"ד כג(2), 171 (21.10.1969) (להלן: "הלכת שרגאי"), והכניס מושג חדש המצמצם את סמכות בית הדין, בשונה מלשון החוק וכוונת המחוקק, וקבע כי בית הדין הרבני אינו דן באופן "ישיר" בעניין מזונות הילדים אלא מכוח 'השבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים'. במסגרת זו, "ההורה, המוציא (או עומד להוציא) יציאות למזונות הילד, יכול לתבוע השבת ממנו שחייב לזון את הילד" (הלכת שרגאי). מטרת הפרשנות המצמצמת, כפי שהובהר בהלכת שרגאי, הייתה כדי לאפשר לילדים (באמצעות אחד מהוריהם) לאחר מתן פסק הדין בבית הדין הרבני לפנות בתביעה עצמאית בעניין המזונות אל בית המשפט, אם סברו (או סבר ההורה בשמם) כי קופחו במזונותיהם בפסיקת בית הדין (נעיר, כי באותה תקופה אכן מזונות הילדים שנפסקו להורה שאינו מחזיק בילדים היו נמוכים יותר בבתי הדין הרבניים מאשר בבתי המשפט, דבר שאינו נכון בהכרח היום).

יחד עם זאת, גם לאחר הלכת שרגאי ופרשנותה המצמצמת היה ברור לבית המשפט כי במסגרת 'השבת מזונות ילדים' בין ההורים בית הדין הרבני מוסמך לדון במזונות ילדים באופן מלא, במסגרת כריכת מזונות הילדים לתביעת הגירושין, ועדיין "מאפשר סעיף 3 הנ"ל גם כריכת עניין המזונות של ילדי בני-הזוג המתדיינים בתביעת גירושין" (ע"א 118/80 לאה גבעולי נ' ירמיהו גבעולי (1980); ע"א 404/70 אליהו עברון נ' חיים עברון, פ"ד כה(1) 373 (1971)), וכי "תביעה למזונותיו של ילד יכול ותהיה משולבת בתביעת גירושין שבין ההורים" (בע"א 109/75 אמיר אברהם נ' אהרן אברהם, פ"מ כט(2) 690 (1975)). כך גם פירשו בתי

המשפט במהלך השנים, כי אף אחר הלכת שרגאי מוסמכים היו בתי הדין הרבניים לדון במזונות ילדים באופן מלא מכוח כריכה. בבג"ץ 6929/10 **פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול** (2013) בהרכב מורחב של שבעה שופטים הבהירה המשנה לנשיא בית המשפט העליון דאז, השופטת נאור (בפסקאות 13, 18 ו-24) כי: "אף לבית הדין הרבני נתונה סמכות לדון במזונות ילדים... במקרים בהם עניין המזונות נכרך כדין בתביעת גירושין... סמכותו של בית הדין לדון במזונות הילדים היא כאמור סמכות ייחודית-מקורית, המוציאה את סמכותם של בתי המשפט לענייני משפחה". זאת, בלא שהדבר יסתור את הלכת שרגאי, לפיה הכריכה היא במסגרת "תביעת אחד מהוריהם להשבת הוצאות שהוציא בגין מזונות הילדים". כך חזרה וכתבה השופטת נאור בבג"ץ 8533/13 **פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול** (2014), שאף הוא היה בהרכב מורחב (בפסקה 29 לחוות דעתה). שוב חזר בית המשפט העליון בבג"ץ 5933/14 **פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול** (2014) פעם נוספת וקבע כי "כבר נפסק כי מזונות קטינים הוא עניין הניתן לכריכה", בלא שהדבר יפגע ב"מעמדה העצמאי של תביעת הקטין" שבהלכת שרגאי. קביעה זו חזרה ואושררה ב-דנג"ץ 6454/14 **פלונית נ' פלוני** (2014) בה הבהיר הנשיא דאז א' גרוניס, כי "בפסק-הדין לא נקבעה הלכה חדשה... [ו]כפי שנפסק, ניתן לכרוך בתביעת גירושין את סוגיית מזונות הילדים".

כך גם נהגו במשך שנים הציבור הרחב ובתי הדין הרבניים, כפי שהראה מחקר שערכה הנהלת בתי הדין הרבניים ושהוצג על ידי הייעוץ המשפטי לשיפוט הרבני בפני בית המשפט העליון (במסגרת ההליכים בבע"מ 7628/17 דלהלן, ובעתירות נוספות בעניין כריכת מזונות ילדים). במקרה זה עלה, כי משנת 2010 (עת נכנסה מערכת המחשוב לתיקי בתי הדין הרבניים) עד נכון לשנה האחרונה הוגשו ונדונו בבתי הדין הרבניים אלפי תביעות כרוכות שהוגשו בעניין מזונות ילדים.

אלא שבשנת 2019 במסגרת הליך בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי, הוציא בית המשפט עליון את פסק דין בע"מ 7628/17 **פלוני נ' פלונית**, אשר קבע ברוב דעות (של השופטים מזוז וקרא, מול השופט הנדל), כי הלכת שרגאי שרירה וקיימת והינה 'התקדים המחייב'. אלא שבחוות דעתו הוסיף השופט מזוז פרשנות חדשה אשר לא הוזכרה קודם בפסיקות בתי המשפט, הגולשת מעבר לאמור בהלכת שרגאי, ומוסיפה ומצמצמת בצורה דרמטית את הסמכות שהוקנתה לבית הדין הרבני על ידי המחוקק אל המיינום האפשרי. לדברי השופט מזוז, התביעה הנדונה במסגרת כריכת השבת הוצאות מזונות הילדים בבית הדין "היא [רק] **להוצאות שההורה התובע כבר הוציא** עבור מזונות הילדים, או הוצאות ידועות שהוא **עומד להוציא בזמן הקרוב**, כגון הוצאות **קונקרטיביות** שהוא כבר **התחייב** או חויב להוציאם נכון לאותה עת". בכך למעשה הופך השופט מזוז את הוראות סעיף 3 בחוק שיפוט בתי דין הרבניים לאות מתה.

בעקבות כך הוציא בית הדין הרבני הגדול כשנתיים לאחר מכן, ביום 10.10.2021, פסק דין ארוך ומלומד בתיק 1250217/3, בו הסביר תוך הבאת אסמכתאות רבות מהחוק והפסיקה, כי חוות דעתו של השופט מזוז הייתה דעת מיעוט ו'אמרת אגבי' לאותו הליך, וניתנה במסגרת בע"מ ולא בג"ץ. על כן, הבהיר בית הדין הרבני, בע"מ 7628/17 לא שינה את ההלכה והוא אינו מחייב את בתי הדין הרבניים להפסיק ולדון בכריכת מזונות ילדים במסגרת 'השבת מזונות בין ההורים'. כנגד פסק דין זה ופסקי דין נוספים של בתי הדין הרבניים שהסתמכו על פסק דינו של בית הדין הרבני הגדול, הוגשו כמה עתירות לבג"ץ. בעקבות כך הוציא בג"ץ ביום 1.3.2.23, לאחר דיון שערך, 'צו על תנאי' (במסגרת בג"ץ 5988/21, בג"ץ 7880/21, בג"ץ 8228/21 ובג"ץ 5652/22) "המורה למשיבים להתייצב וליתן טעם, מדוע לא יבוטלו החלטות בתי הדין הרבניים מושא העתירות, לנוכח הטענות בדבר היעדר סמכות של בתי הדין הרבניים לדון בתביעה למזונות

ילדים (להבדיל מ"תביעה להשבת יציאות") שנכרכה בתביעת גירושין".

כדי למנוע כל עמימות ואפשרות מתן פרשנות המצמצמת ומבטלת הלכה למעשה את הוראת סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, בעניין סמכות בית הדין לדון בכריכת מזונות ילדים, מבקשת הצעת חוק זו להבהיר ולקבוע, שוב מפורשות, כי סמכות בית הדין בעניין זה היא לדון ב"כלל ענייני צרכיהם הכלכליים של הילדים, בעבר ובעתיד עד הגיעם לגיל בו אין ההורים מחויבים במזונותיהם, לרבות הוצאות למדורם, חינוכם, רפואתם וכל הוצאה נוספת נדרשת, ולא רק כהשבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים". זאת, כפי שסיכם וכתב יפה המלומד פרופ' א' מעוז ("כרוך" זה הכרוך על עקבנו" – על ה'כריכה' בתביעת הגירושין", **עיוני משפט** 14 (1989) 101-134, עמ' 113), כי "כריכת מזונותיהם של הילדים בתביעת הגירושין בין ההורים לא רק שהיא מוכתבת על-ידי לשונו של סעיף 3 אלא אף רצויה, ברוב המקרים, לגופה... לא זו בלבד אלא דווקא בעניין זה 'בית-דין אביהם של יתומים'".

סעיף 1 לסעיף 3 לחוק העיקרי מוצע לתקן את מספור סעיפי החוק, כך שבתחילת סעיף 3 לחוק, סעיף קטן (א) יגדיר את סמכות השיפוט הייחודי של בית הדין לדון בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, ואילו סעיף קטן (ב) יבהיר את היקף סמכות בית הדין בעניין מזונות ילדי הזוג.

סעיף 2 משום שמזונות אישה ומזונות ילדי הזוג הינם תביעות שונות ולשם נוחות רצף הקריאה, מוצע לתקן את נוסח סעיף 3 לחוק העיקרי, כך שיובהר שמדובר בכריכת "מזונות לאשה ומזונות לילדי הזוג".

סעיף 3 בתיקון זה מוצע להבהיר כי "מזונות ילדי הזוג" כוללים את "כלל ענייני צרכיהם הכלכליים של הילדים, בעבר ובעתיד עד הגיעם לגיל בו אין ההורים מחויבים במזונותיהם, לרבות הוצאות למדורם, חינוכם, רפואתם וכל הוצאה נוספת נדרשת, ולא רק כהשבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים".